

Een „opknopbeurt van de vervangingswaarde”? (II)

W. RIEGMAN*

In *ESB* van 7 januari 1981 vraagt de heer J. E. Andriessen zich af of de vervangingswaarde in Nederland toe is aan een opknopbeurt. Hij noemt drie punten, te weten: de z.g. „gearing”-correctie, de monetaire correcties, en de uitgestelde belastingen. Het laatste punt staat centraal in zijn beschouwing. Hij spitst zijn bezwaren toe op het (nieuwe) Philipssysteem. Op een aantal van zijn bezwaren wil ik hier ingaan.

De zin van de voorziening voor latente belastingen

In de eerste plaats vraagt de heer Andriessen zich af wat de zin is van een latente belastingclaim anders dan dat eens, op een bepaald moment, met de fiscus moet worden afgerekend. Ten aanzien van latente belastingverplichtingen door herwaarderingszou afrekening met de fiscus alleen kunnen plaatsvinden bij liquidatie of overneming, hetgeen dan in strijd zou zijn met de strekking van de vervangingswaarde, nl. het verzekeren van de continuïteit. Bovendien zou bij liquidatie er weinig af te rekenen zijn. De vervangingswaardebalans is geen liquidatiebalans.

Wat de heer Andriessen hier stelt is onjuist. Zijn redenering-doortrekkend valt niet in te zien hoe er bij latente belastingverplichtingen, ontstaan door tijdelijke waarderingsverschillen, kan worden afgerekend met de fiscus anders dan bij liquidatie of bij overneming, hetgeen dan in strijd is met de vooronderstelling van continuïteit. Bovendien valt er bij liquidatie ook in dit geval veelal weinig af te rekenen.

Er wordt bij latente belastingverplichtingen, ontstaan door tijdelijke waarderingsverschillen, wel degelijk „afgerekend”, en wel in de vorm van hogere belastingaanslagen dan op grond van de behaalde commerciële winsten mag worden verwacht. Dit geldt eveneens voor latente belastingverplichtingen, ontstaan door herwaarderingszou. Een voorziening voor latente belastingverplichtingen geeft aan welke latente claim de fiscus heeft op het commerciële vermogen. Deze latente claim kan in de toekomst manifest worden. Indien men bij

herwaarderingszou de latente claim van de fiscus uit hoofde van deze herwaarderingszou niet zou opnemen, dan zou het (eigen) vermogen onjuist worden weergegeven.

Dit is goed zichtbaar bij vergelijking van twee ondernemingen die geheel identiek zijn, behoudens verschillen in fiscale afschrijvingen, veroorzaakt doordat de ene onderneming wel is geconfronteerd met specifieke prijsstijgingen (en heeft geherwaardeerd) en de andere niet. Het eigen vermogen van beide ondernemingen is derhalve niet gelijk. Het verschil bestaat uit de latente belastingclaim op de herwaarderingszou, zijnde het toekomstig verschil tussen commerciële en fiscale afschrijvingen.

Verder wil ik hier opmerken, dat het nieuwe Philipssysteem leidt tot een goede confrontatie van belastinglast en winst voor belastingen. De conclusie is dan ook, dat het opnemen van latente belastingverplichtingen bij herwaarderingszou wel degelijk zinvol is.

Verwarring

Een ander bezwaar van de heer Andriessen is, dat de vorming van een voorziening voor latente belastingen gedeeltelijk via de winst- en verliesrekening (de z.g. „out-of-step”-situaties, ook wel winstverschuivingen genoemd) en gedeeltelijk daarbuiten (herwaarderingszou) leidt tot verwarring en misschien zelfs tot misbruik.

Dat het vormen van een voorziening voor latente belastingen zowel via de resultatenrekening als daarbuiten tot verwarring leidt is mijns inziens onjuist. Bij herwaarderingszou ontstaat een vermogensaanwas buiten de winst- en verliesrekening om. Voor de afgeleide fiscale (latente) claim op deze vermogensaanwas dient derhalve buiten de winst- en verliesrekening om, een voorziening te worden getroffen. Deze handelwijze is volstrekt consistent en kan geen aanleiding tot verwarring zijn.

Bij de „out-of-step”-situaties wordt bij het ontstaan hiervan, een belastingvoordeel verkregen, welk voordeel later wordt „terugbetaald”. In een dergelijke situatie vormt men een voorziening ten

laste van de resultatenrekening, om zodoende een juiste confrontatie tussen belastinglast en resultaat te verkrijgen. Ook deze handelwijze kan geen aanleiding tot verwarring zijn.

Als voorbeeld van misbruik noemt de heer Andriessen het activeren van latente belastingclaims uit hoofde van toekomstige verliescompensatie. Op zich is het zeer goed denkbaar dat het activeren van zulke claims niet strijdig is met het voorzichtigheidsbeginsel en dat uit dien hoofde geen bezwaren zijn tegen het activeren van dergelijke claims.

De heer Andriessen bedoelt waarschijnlijk, dat de veelal hoge latente claims van de fiscus uitnodigen tot het activeren van latente claims op de fiscus uit hoofde van toekomstige verliescompensatie, óók al is dit laatste strijdig met het voorzichtigheidsbeginsel. Het lijkt mij echter onjuist om latente belastingverplichtingen lager of in het geheel niet op te nemen om zodoende te voorkomen dat latente claims ten onrechte worden geactiveerd.

Aanwending van de voorziening en onvolledige vervanging

Verder stelt de heer Andriessen dat „de methode van Philips betekent dat een voorziening op de balans, die is verkregen buiten de winst- en verliesrekening om (immers, door middel van herwaarderingszou), wordt gebruikt voor het betalen van direct opvorderbare belastingen, die op de resultaten drukken”.

Echter, de voorziening voor latente belastingverplichtingen wordt wat betreft herwaarderingszou gebruikt om de overdruk van de belasting, ontstaan doordat de fiscus de hogere commerciële afschrijvingen niet accepteert, te „betalen”.

De overdruk is het hogere bedrag dat aan belasting is verschuldigd boven het belastingpercentage over de commerciële winst, voor zover dit hogere bedrag wordt veroorzaakt door afwijkende fiscale en commerciële waarderingsgrondslagen. Met andere woorden: de voorziening voor latente belastingen wordt aangewend voor dat gedeelte van de acute belastingpost welke geen betrekking heeft op het (commerciële) resultaat.

De heer Andriessen vervolgt dan: „Voor de fiscus maakt het immers geen onderscheid of hij met echte dan wel schijnwinst te maken heeft: de aanslag is er niet minder reëel om. Zou de belastingvoorziening niet tegelijkertijd op andere wijze worden gevoerd, nl. via de resultatenrekening in verband met „out-of-step”-situaties, dan zou men dit niet lang kunnen volhouden, of althans niet

*Werkzaam bij het accountantskantoor Klynveld Kraayenhof & Co.

t.z.t. tot volledige vervanging kunnen komen. Echter, dank zij te overdrijven bij de „out-of-step“-situaties kan men de echte belasting op schijnwinst de baas”.

Mijns inziens verwacht de heer Andriessen hier een aantal zaken. Bij een juiste vorming van de voorziening voor latente belastingen bij herwaarderingen zal deze voldoende zijn om de overdruk van belastingen, die door deze herwaarderingen ontstaat, volledig op te vangen. De voorziening hoeft hiervoor niet uit anderen hoofde te worden gevoed.

De omstandigheid, dat de voorziening voor latente belastingen (definitief) ten laste van de herwaardering wordt gevormd en dat daardoor aan de handhavingsdoelstelling van de vervangingswaardetheorie geen volledig recht wordt gedaan, staat hiervan los.

Door het feit dat niet de gehele stijging van de vervangingswaarde (bij de methode van Philips) wordt toegevoegd aan de herwaardering, dient het verschil, zijnde de dotatie aan de voorziening voor latente belastingen, op een andere wijze te worden gefinancierd. Hiervoor kan men krediet aantrekken, winst inhouden enz. „Overdrijven bij de out-of-step-situaties” is dus niet noodzakelijk om vervanging volledig te kunnen financieren.

Conclusie

Mijns inziens is het niet juist om te stellen dat de vervangingswaarde in Nederland aan een opknopbeurt toe is vanwege de behandeling van de latente belastingen bij herwaarderingen.

De vorming van de voorziening voor latente belastingen bij herwaarderingen ten laste van deze herwaarderingen leidt tot een juiste presentatie van het vermogen en tot een goede confrontatie van belastinglast en resultaat.

Het gaat mijns inziens te ver om, zoals de heer Andriessen bepleit, alleen latente belastingverplichtingen op te nemen voor zover deze binnen redelijk afzienbare tijd worden afgewikkeld, zeker indien men hiervoor een periode van drie jaren neemt.

W. Riegman

Naschrift

Het artikel van de heer Riegman geeft niet zoveel nieuws. Hij is tevreden met de huidige toepassing van de vervangingswaarde in Nederland (Philips-versie) en ziet geen bezwaren. Wel erkent hij, dat dit systeem niet tot volledige vervanging leidt, maar het tekort moet dan maar op andere wijze gefinancierd worden. Op mijn beurt blijf ik me afvragen: waarom al die ingewikkeldheid? Eerst het opvoeren van een belastinglatentie bij de herwaardering en dan het gebruiken van deze voorziening voor

wat hij noemt de fiscale „overdruk”. De heer Burgert erkent, dat zelfs ervaren financiële journalisten deze kost te machtig vinden. Probeer het dan maar eens aan een buitenlander uit te leggen! En denk eens aan de boekhoudkundige verwerking in geval van een wat ingewikkelde concernstructuur met een reeks dochters in binnen- en buitenland, die beurtelings winst of verlies maken. Waarom niet direct een gearing-correctie, die bij een 50/50-vermogensverhouding en bij een belastingvoet van 50% tot dezelfde uitkomst leidt, zonder al deze rompslomp? Weliswaar wordt van de extra afschrijving i.v.m. de herwaardering dan maar de helft genomen, maar er wordt dan tenminste niet een stuk reële belasting (Riegmans overdruk) onder het karpert geveegd. En het eindresultaat blijft in beide gevallen een halve vervanging.

Met de heer Burgert valt te praten. Zijn historie van de „inflation accounting” zet de zaken nog eens goed op een rij. Voor de gearing-correctie is hij gewonnen, hetgeen het effect van de extra afschrijving zal matigen, maar daartegenover accepteert hij de feitelijke belastingdruk, dus ook de overdruk.

Wat de resultatenrekening betreft zijn we het in zoverre eens.

Blijft over het meningsverschil over de belastingvoorziening i.v.m. „out-of-step”-situaties. Dat de heer Burgert deze als een overlopende post karakteriseert, vind ik verhelderend en het laat ook de mogelijkheid tot discussie open. Ik vind het ten aanzien van de verantwoordingsfunctie, die ligt opgesloten in de resultatenrekening, verstoring werken, dat allerlei tariefsveranderingen tot aanmerkelijke fluctuaties in de uitgestelde belastingen kunnen leiden, omdat men het nu ineens over een grote reeks van jaren zou moeten nemen. Bovendien geloof ik, anders dan hij, dat het soort ondernemingen dat de last van de vervangingswaarde aandurft, een vrij regelmatige investeringspolitiek volgt en ten slotte voorzie ik, gegeven de belabberde toestand van de industrie, dat de fiscale faciliteiten te zamen genomen op zijn minst een bestendig karakter zullen hebben. Vandaar mijn neiging om de Engelsen te volgen in hun periode van drie jaar, maar als gezegd: daarover valt te praten.

J. E. Andriessen